

Nedožitá devadesátina prof. Ing. Zdeňka Bůžka, CSc.

doc. Ing. Jaroslav Šenberger, CSc.

doc. Ing. Václav Kafka, CSc.

Ing. Břetislav Pělucha

V roce 2008 jsme s doc. Šenbergerem a prof. Stránským na konferenci rok po úmrtí našeho učitele († 25. 4. 2007) nazvali prof. Bůžka „iniciátorem a zakladatelem novodobých ocelářských konferencí“ [1]. Jistě s námi budete souhlasit, že toto označení platí dodnes.

Prof. Ing. Zdeněk Bůžek, CSc., se narodil 27. 2. 1930 v Kročehlavech u Kladna. Zde navštěvoval základní a měšťanskou školu, poté se vyučil v učňovské škole POLDI Kladno. Po absolvování Vysoké školy báňské v r. 1953 začal působit jako asistent na tehdejší Hutnické fakultě – katedře ocelářství. Svě další vzdělání si rozšířil aspirantským studiem na katedře elektrometalurgie Moskevského institutu oceli a slitin Akademie věd. Tam ho výrazně ovlivnil jeho školitel akademik A. M. Samarin. Doplňme, že školitelem Samarina, jak nám připomněl při návštěvě v Ostravě, byl světoznámý anglický vědec Chipmen.

Po úspěšné obhajobě dizertační práce se v roce 1956 vrátil prof. Bůžek na VŠB a v roce 1961 se úspěšně habilitoval jako docent v oboru metalurgie. Začátkem 60. let intenzivně budoval Ústav elektrometalurgie. Jeho bývalí

posluchači a kolegové na něj vzpomínají jako na velmi pracovitého člověka. Pro práci využíval i čas strávený při cestování ve vlacích i během konferencí po oficiálním programu. Je o něm známo, že na schůzích vždy současně opravoval odborné texty. Práci obětoval mnohé, nepracoval ale sám. Vytvořil kolem sebe kolektiv mladých nadšenců, které vedl, a ve všem jim nezištně pomáhal. Studentům a aspirantům věnoval všechny svůj volný čas. Chyby, kterých se dopouštěli, vysvětloval a pomáhal napravit. Nikdy nikoho nezesměšňoval. Tato lidská stránka jeho povahy byla schována za důsledností a zdánlivou tvrdostí, se kterou přistupoval k vědecké práci. Vyžadoval i u ostatních, aby se zcela obětovali svému zaměstnání. Byl tvrdý vůči lenosti, nezájmu, neplnění úkolů a nedodržování termínů. Na ústavu se pracovalo dlouho do večera, i v sobotu odpoledne a v neděli. Méně je již známo, že v mnoha případech pomohl svým studentům, aspirantům i kolegům nejen v zaměstnání, ale i při řešení osobních problémů.

Má-li být jmenována jedna vlastnost, ve které profesor Bůžek vynikal, pak jsou to jeho manažerské schopnosti. V polovině 60. let již řídil velký kolektiv aspirantů a vědeckých pracovníků. Nedomítl žádnou iniciativu, a když byla jen trochu reálná, podporoval jejího nositele. Ústav byl v 60. letech bez nadsázky líhni nových talentů, generátorem publikací a spolupráce s několika desítkami podniků a výzkumných institucí. Téměř v každé ocelárně a i radě sléváren měl svoje diplomanty a aspiranty. Byl schopen všechny publikace a vystoupení svých aspirantů a studentů na konferencích a oponenturách předem prostudovat a kvalifikovaně připomínkovat. Na jeho konzultace se čekalo i hodiny. Byl mistr slova. V diskuzích obstál vždy silou argumentů i schopností je obhájit. Velice rychle pochopil podstatu problému.

Zdeněk Bůžek byl skutečně snad duší všeho, co se v hutnictví v tehdejší době u nás dělo. Takto sestavenou mozaiku prof. Bůžka ze vzpomínek dnes již jen jeho studentů, doplňujeme vzpomínkou jeho aspiranta Ing. Franka Wheelera, CSc., z Kanady v kondolenci paní Bůžkové a synům:

„Moje učednická léta na Ústavu elektrometalurgie pod přísným a náročným vedoucím doc. Bůžkem byla výborná příprava pro moji životní dráhu hutního inženýra. Získal jsem nejen znalosti a zkušenosti nutné pro vykonávání mé profese. Vytvořilo se přátelství, které obstálo zkoušky vzdálenosti, politických převratů a neúprosného pochodu plynoucího času. Byl skutečným vizionářem. Zdeněk skutečně chápal podstatu i nutnost *komplexního přístupu* k řešení problému – jakéhokoliv problému. Proto pod střechou našeho ústavu jste mohli najít nejen metalurgy, ale i strojaře, elektrikáře, dokonce i ekonomy. Spolu jsme byli připraveni podniknout téměř cokoli, přistoupit k řešení jakéhokoliv problému. Zdeněk Bůžek nesmírně obohatil náš život.“

Franka Wheelera necitujeme jen proto, že dosáhl v oboru vysokého postavení v mezinárodních kooperacích severní Ameriky (viceprezident firmy HATCH), ale zejména proto, že měl z nás všech, žáků prof. Bůžka, možnost pohledu z velkého odstupu v prostoru i čase, a že žil v jiném prostředí.

Chceme-li hodnotit přínos prof. Bůžka pro české a slovenské hutnictví, je třeba se vrátit do 60. let minulého století, kdy na VŠB zakládá Ústav elektrometalurgie. V té době to bylo pracoviště, které rostlo i na poměry školy neobvykle rychle. Základní výzkum byl zaměřen na dezoxidaci oceli a doprovodné jevy. V uvedené době bylo obtížné publikovat za železnou oponou. Jak již bylo uvedeno, prof. Bůžek vždy hledal řešení. V tomto případě je našel na univerzitě ve Freibergu, která udržovala s VŠB v Ostravě podle tehdejší terminologie družební styky. Výsledky výzkumu se tak podařilo publikovat v němčině. Jestliže je v základním výzkumu považován za významné kritérium úspěšnosti počet citací u zahraničních autorů, pak lze uvést například velmi zajímavou a v té době špičkovou publikaci Helmuta Kúppela *Desoxidation und Vakuum Behandlung*, kde Z. Bůžek s A. Hutlou, na jehož publikacích se podílel, patří mezi nejčastěji uváděné autory. Z jeho prací o vlivu dezoxidace na morfologii vměstků čerpá zejména slévárnství snad dosud.



prof. Ing. Zdeněk Bůžek, CSc.

Lze říci, že Bůžek věnoval největší pozornost aplikovanému výzkumu a vývoji. Výzkum musel podle něj směřovat k provozní aplikaci. Jeho zásluhou se v Československu rozšířila jednostrusková technologie a srážecí dezoxidace hliníkem, která byla přínosem zvláště pro slévárny. Dále jsou známy jeho práce v oblasti řízení energetických režimů obloukových pecí. S předstihem byly provedeny práce s předehřevem vsázky plynovými hořáky.

Pan prof. Bůžek měl silné sociální cítení, které ho směřovalo v jeho politických názorech doleva. Akademik A. M. Samarin pro něj zůstal po celý život vzorem. Například konference *Teorie a praxe výroby a zpracování oceli* v roce 2002 byla věnována 100. výročí narození A. M. Samarina. Jak již bylo řečeno, přátele si vybíral, ale neopouštěl. Často citoval staré čínské přísloví „Šaty jsou dobré nové, ale přátelé staří“.

Velký vliv na jeho postoje i další život měl rok 1968, kdy podpořil Vaculíkových 2000 slov, což byla v době normalizace „jízdenka“ z vědecké i technické práce do podřadných zaměstnání. V té době Zdenka mnozí opustili a mnozí mu nepomohli tak, jak by třeba i později mohli. V roce 1972 byl iniciátorem 1. konference elektroocelářů – tehdy pod názvem *Intenzifikace výroby elektrooceli v obloukových pecích*, která proběhla ve dnech 11. a 12. 10. 1972. I když mohl tuto i následující konferenci řídit jen zpovzdálí, byl zde hlavním iniciátorem. V této době, kdy mu byla vědecká práce oficiálně znemožněna, mohl jen studovat literaturu. V 70.

letech vyhledal v literatuře publikovaná termodynamická data používaná v ocelářských výpočtech. Tato data vyšla ve formě tabulek a doprovodného textu v *Hutnických aktualitách* až v roce 1979.

Konferenci slévačů *Výroba oceli na odlitky* se prof. Bůžek zúčastňoval od roku 1972 a jeho tradiční úvodní referát na téma současné a budoucí vývoj elektrometalurgie a elektrických pecí byl pro mnohé slévače-oceláře inspirující pro jejich další práci. Byl aktivní na 17 uvedených konferencích se slévárenskou tematikou.

Přes všechny zákazy a politická omezení se zúčastnil mnohých projektů, i když poloilegálně, a přispěl významnou měrou k rozvoji naší metalurgie. Systematickou vědeckou práci však vykonávat nemohl. Lze jen nostalgicky interpolovat expanzi Bůžkova Ústavu elektrometalurgie 60. let do následujících desetiletí. Přes všechna omezení se stal zakladatelem poválečné československé metalurgické školy a mnozí metalurgové se považují za jeho žáky. Jako motto Bůžkovy školy může být heslo „věda, výzkum, vývoj, výroba“.

V roce 1989 byl rehabilitován a rychle ukončil profesorské řízení. V roce 1990 byl jmenován profesorem. Deformace a nespravedlnosti minulého režimu ho však pronásledovaly i po roce 1989. Nedostává lustrační osvědčení potřebné k plnohodnotné práci profesora jeho formátu. I o těchto věcech je nutno se zmínit. Pro ty, kteří jej znali, nemělo uvedení charakterního a čestného člověka na nějakých seznamech žádný význam. Dnes víme, že podobně postižených

slušných lidí bylo hodně, zatímco četní organizátoři represí a jejich pomahači zůstávají v anonymitě nepotrestáni.

Na začátku roku 1990 oslavil prof. Bůžek šedesát let. Je to věk, ve kterém se v té době chodilo do důchodu. Ale on začíná s organizací konferencí *Elektrooceláři a mimopecní zpracování oceli* a dále konferencí *Teorie a praxe výroby a zpracování oceli*. A pracuje na projektech pro průmysl. Je členem komise pro *hutnictví a materiál* Grantové agentury České republiky a řeší několik grantových projektů. Bojuje za zachování časopisu *Hutnické listy*, ve kterém často publikuje. Navazuje na svoje předchozí práce a věnuje se problému periodicity interakčních koeficientů. Slévačům je znám z činnosti v Odborné komisi ČSS *Výroba oceli na odlitky*. Uvedme jeho vystoupení na konferencích této komise a zejména jeho teoretická přednáška na pravidelně konaných *Celostátních školení tavičů*.

Pan profesor Zdenek Bůžek, CSc., nás navždy opustil nás dne 25. 4. 2007.

Nechť si laskavý čtenář na tomto místě sám vzpomene na to pěkné, co s profesorem Bůžkem prožil. A těm, kteří ho znali jen okrajově, vzkazujeme: Byl to člověk krásného ducha, kterému mnoho dlužíme.

Literatura

- [1] ŠENBERGER, J.; V. KAFKA; K. STRÁNSKÝ: *Profesor Zdeněk Bůžek – iniciátor a zakladatel novodobých ocelářských konferencí. Teorie a praxe výroby a zpracování oceli*, 2.–3. dubna 2008, Hotel Relax, Rožnov pod Radhoštěm.